

մինչև յայսօր ժամանակին» (Կառարարի էջ 67ր տող 7: Յետոյ «Երգ առ Սր. զհան Յորդանան Ասացեալ Նորին» հինգ տուն, որմէ վերջ «Աղօթք ի Սր. զհան Յորդանան» կը հասնի էջ 68ի տակ: Էջ 69ա.—)

«Վասն վսնաց սրբոյն հօրն Սաբայի»

«Ի զհա Յորդանանու ընթացեալ Գ ժամու ճանապարհ զէպ ի հարաւ պատահի վանքն հօրն Սաբայի, մեծի ճգնաւորին, որ շինեալ ի ստորոտ լեռին միոյ, մեծալէն և յայնաղիր, և ունի եկեղեցի մի մեծ, զմբէթատր և ընդարձակ, յանուն Սրբոյ հօրն Սաբայի: Ունի ևս Ը (8) փոքրիկ եկեղեցիք: Առաջինն յանուն Սրբոյ Սաբայի, երկրորդն Քառասուն մանկանց, երրորդն Սրբոյ Կարապետին, չորրորդն Սրբոյն Գէորգայ, հինգերորդն Յոհաննու Ոսկերերանին, վեցերորդն Յոհաննու Դամակացոյն, եօթներորդն Սրբոյ Նիկողայոսին, ութերորդն Սրբոյ Առաքելոյ: Այլ և ունի բազում խցերս, և աղբիւր մի բարեհամ, որ աղօթիւք Սրբոյն Սաբայի ի վիմէ կաթի, բայց ճանապարհն է յոյժ զժուարժնթաց, և է ի ձեռս Յունաց ազգին»

«Այսոյիկ են որք զտանին ուխտատեղիք յարեւելեան կողմն Սրբոյ քաղաքիս Երուսաղէմայ, զոր Աստուծով պատմեցաք ըստ կարի մերում համոտօտաբար»

«Այժմ տեսցուք յարեւմտեան կողմն, թէ զինչ գտանին, և կամ որպիսի տեղիք»

(Շարունակիլի)

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ԽՈՐՀԱՆՈՒՄ ԵՒ ԽՍՍՔ

Ձեր քննախնդր չափաւոր կերպով տեսցիք, վասն զի կարելի է որ հաշուիք իրարու հետ:

*

Ձար մարդիկ միշտ խոսք կու տան մեկուրեւեւ քառի մարդոց՝ որոնց տափախութիւնը կը խրջեցնէ զիրենք:

*

Ազաւոր տղան իր ինչքներուն, այդ իր ինչքները կը տիրէ իրեն:

*

Առաքինութիւնը արտի քանակաւորութիւնն է:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻԻԹԱՐ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑԻ

ՆՈՐԱԳՐԻՏ ԱՐՁԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՐԿԵՐ

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻ. ՊԱՏՄՈՒԹԵ. ԲԱԶՄԵՐ-ՋԱՆԻԿ ՍՐ. ԵՒ ՓԱՌԱՌՈՐԵԱՆ ԼՐՊՈՒՆ. ՍՏԵՒԱՆՈՍԻ ՍԻՆԵԱՅ ԵՊՍԻ. ՅԱԻՐԵՆԵԱՆ ԴՏՐ. ՄԵԻԹԱՐ ՎՐԻՊՏԷ. ՅԵՊՍԷ. ՍՐ. ՈՒԽՏԻՆ ԱՅՐԱՎԱՆԱՅ:

Մեծաւ զթուրն. այ. և անբաւ մարդասիրութիւն. ձեռնամուխ եղաք ի պատմութի. սրբազան հրապիւն. սրբոյն Ստեփանոսի Սինեայ վերադարձողի, և ընծայեցաք սր. և կրկնահանգւոյն ուխտին Քառասունաց վանաց սրբո՞ւմով եղբայրուէ: Յարց յամենեկունց հայցեմ թողութի. յանցանաց իմոց յանդգնութե., որով և ձեզ տուեալ ընտր և ողորմութի. ի տունէ., որ առատն է ի տուրս պարգեաց:

Յամի թըւականութիւն. Հայոց հարկեր երրորդի ութսուներորդի ի կիզկոսութեան. Դաւթի Արեւմտեանոյ, որ կալու զաթոռ հրպութիւն. յետ Յոհաննու Աւանցոյ Յորում ժամանակի կայսրն Յունաց Լեոն, և պատրիարքն Փլաւրիանոս մեծաւ պաշտօնաւ ի ձեռն փրկչական խաչին քի. ըզգարսն Տաճկաց, որ էին զաւրաւորք, զամենեւեան ծովաբեկ արար, Ամիրմովն, պատմեալ զփառս այ. և զգաւրութի. նր. եւ յետ նց. բանակալեաց Շաւրահչմայ, որ նորոգեաց զգարբանդն Աղեքսանդրի, զաւերեալն ի Սլեմանա, յորոյ աւուրս եկն Հերթ ի Հայո և արար աշխարհադիր: Եւ եղև սով սաստիկ յաշխարհիս Հայոց եւ մարդոյ մահ, և անաւրէնն Բարան պարսիկ կոտորեաց ի Գեղարքունոյ, ժե. Ռ. այր, և այրեաց զսր. ուխտն⁽¹⁾, Մաքենոցաց, որ էր աթոռ եղացն. Սինեայ: Ոչ զայր իշխան Հայոց յաւուրսն յայնոսիկ, զի այրեալ էին զզլխաւոր իշխանքսն⁽²⁾ հայոց, Պ. ի նախնական քաղաքի, և Ն. ի իրամ գեղի:

(1) 2. ուխտն,

Յայնմ ժամանակի յայանեցաւ սրն. Ստեփաննոս ի Դըւին քաղաքի, որ թարգմանի Էլուր⁽¹⁾, ըստ պարսիկ լեզուին, զոր շինեաց Սոսրով արքայ Հայոց, որդի մեծին Տրդատայ: Իսկ սրն. Ստեփաննոս որդի զոյով աւագերիցու քաղաքին, առաւ ի սր. ուխտն Մաքենոց, յաշակերտութի. մեծ հաւրն Սողովմանի՝ որ կարգեալ էր զտաւանականն, և յետոյ աշակերտեցաւ ան. Մովսեսի Սիւնեցոյ ի. ՃԾ. Թըւին:

Էր և ընկեր սորա ի նմին քաղաքէ քհայ. ոմն Գրիգոր անուն, ի սր. ուխտէն Այրիվանաց, որ է հիմնարկեալ ՚ի սրբոյն Գրիգորէ, ի գլուխ ձորոյն զեղաքաղաքին Գաւնոյ: Երկոքին սոքա ընտիրք և զարմանալիք, յառաջդէմք ի գիտութի. զրոց և յարուեստս երաժշտականու: Սոքա միարանեալ զնացին իմաստասիրաց յԱթէնս և ուսան զամ. սահմանս փիլիսոփայութի. իմաստնոց արտաքնոց, և քաջատեղեակք եղեն ամաչունչ. բնադրեանց և մեկնաց: Անտի եկեալ, եկին ի թղրաւնակ. քաղաքն Կոստանդնուպոլս, զոր շինեաց Աղեքսանդր Մակեդոնացի, և յետ. Հ. ամաց մեծացոյց կայսրն Կոստանդիանոս: Անգ զտին նոքա զգիրսն Դիոնիսիոսի Արիստապապոյ, զոր գրեաց ի թիւղրութէնէ Պաուլոսի առաքելոյ և Եսէիթէոսի տարրական ամարանութեցն: Իսկ նք. մեծաւ ցանկութի. թարգմանեցին զա ի յունականէն ի հայ բարբառ, և զի զժուարմաց էր բան գրոցն, սրն. Ստեփաննոս ըստ տուեցելոյ նմա իմաստութիւն. ՚ի վերուստ, եզ ի վր. նր. լուծմունս մեկնաւորէն, որ երեւի մինչև ցայսաւր: Դաւին և ի նմին քաղաքի զբաղմամաստ գիրսն Գրիգորի Նիւսացոյ, որ վս. բնութի. մարդոյ և կազմութի. կարգեալ էր, և զայն ևս թարգմանեցին: Եւ զի յերկար ժամանակս կացին ի թղրեալ. քաղաքին, ծանաթացան բազմաց և զլիովին իսկ Դերմանոսի պատրիարկին: Իսկ յաւուր տօնի ծննդեան և յայտնութի. ան. ի մեծ եկեղեցոջն ի սրին. Սովիա, որ թարգմանի իմաստութի., որ շինեցաւ նախ ի մեծէն Կոստանդիանոսէ և յետոյ մեծափառ նորոգեցաւ Յուստիանոսէ կայսերէ, յսկիզբն թուականին Հանոսէ կայսերէ, յսկիզբն հարկեցին յոց: Տեսեալ զնս. յեկեղեցոջն հարկեցին

հաղորդել տարնաց իւրեանց. իսկ նք. ոչ առին յանձն՝ տակաւ, եթէ առանց հրամանի պատրիարկին մերոյ չիշխեմք հաղորդել ընդ ձեզ: Չայս լուեալ թոյլ ետուն նոցա:

Ապա գրեցին թուխտ ի հայս, որոյ ըսկիզբն այս է. Գս. է խաղաղութի. մեր, որ ունէր յինքեան ստորագրեալ բանս զժուարմացս և մանուածոյս ըստ քերթողական ոճոյն ի վր. երկուց բնութեցն. և առանձնակի ներդործութեց., և կնքեալ կայարաւ՝ ի ձեռն նց. առաքելոյն ՚ի Հայս, կարծելով ըմբերանեալ զնս.՝ և ի հաւանածեալ դաւանութի. իւրեանց:

Իսկ նք. եկեալ յաշխարհս մեր, տեսին զայն նեղեալ և պաշարեալ յամ. կողմանց, ի Սուրբոց, և ի Տաճկաց, և ի Յունաց. և զի սր, և մեծ իմաստասէրն Յոհան Աւետեցին թողեալ էր զաթոս կաթողիկոսութիւն, և ստաշեալ վարս կրանաւորականրս, և տր. Դաւիթ դեռ ոչ ևս էր նստեալ յաթոս, տեսեալ սրբոյն Ստեփաննոսի, և թէ ոչ ումեք փոյթ է վս. թղթոյն, զոր ինքն երեւ ի Հոռոմոց, երթեալ ի Դըւին, նստեալ, զրէ պատասխանիս, զԴաւ. խաղաղութիւն., յուզնապաճոյճ հանճարով և գիտութի., բան առ բան լուծանելով, ցյառապելայաւզ բան նց. և առաքեաց, զոր լուեալ զազոնացան սրալիք. և եղծաւ ամ. իմաստութի. նոցայ:

Իսկ սուրբն ժամ գտեալ պարապոյ, արար բնախաւսութի. բազում և մեկնութի. զժուարմաց բանից աւետարանչաոցն. նաև Յորայ զրոցն և Եղեկիէլի մարգարէութիւն. և վս. առաքելադիր պահոցն, և հայրապետաւանան, կարգեաց շարականս և կցուրդս բազումս:

Իսկ ընկեր սորա Գրիգոր քհայ., մաւկանուն կոչեցեալ Գողիկ, զնացեալ ի տեղիս իւր յԱյրիվանս: Եւ զի յառաջդէմ յերաժշտականութի., եղանակեաց զ. ՃԾ. սղման. Դաւթի, ստոյգ ուղի (?!) յինանցըն, և զազուհացից սղման., և զերզս ճրագալուցին. զաւհեսցուքն. և զայսն ամ. և անթիւ կցուրդս քաղցր եղանակս, զոր Կաղմոս հիղինէ՝ (?!) և Ռոմանոս, յունականք սերմանեալ էին ի Հայք: Իսկ սա տճեցոյց և սահմանեաց երգել յամ. տօնս տերունականս և յիշատակս վկայականս: Բայց յազակս քաղցրափանկ եղաւ

(1) Չեռ. Բլու

նակի նր. տնկեցաւ ի նա ախտ անբարտաւանութեն.:

Յաւուր տաւնի սրբուհւոյ ամածնին. եկն սրն. Ստեփաննոս յԱլլրիփանս առ Գրիգոր ընկեր իւր համաշահրի, տաւնել ի միասին զտաւն տիրամաւրն: Տեսանէր ի հսկման զիշերին աշաւք բացաւք զստառնայ, զի հեծեալ էր յուսն Գրիգորի եւ մահ միւղէր. յորժամ սկսանէր նա ի պաշտաւն կամ ի կարգացումն: Իսկ ի վաղիւն կոչեալ առ ինքն զԳրիգոր փիլիսոփայն, խրատեաց եւ յանդիմանեաց զնա սիրով, յայտնելով զիրս տեսեանն. եւ նա ի սղայութի. եկեալ, եթող ի բաց ամենեւին զպաշտաւնն, եւ միայնացաւ արտաքոյ վանայն՝ ի քարայրի միում փոքու զամ. ժամանակս կենաց իւրոց. վարս խտտամբերս յանձն տուալ, առաւել քան զառաւելան: Մինչ զի շնորհք բժշկութե. լինէին ի ձեռս նր. եւ յայնմ տեղուջ հանգեաւ ի քս. երանելին Գրիգոր. եւ ի նմին յայրի կան պատուական նշխարքք նր., յորմէ բաշխին չընորհք բժշկութե. ի գերեզմանէն ամ. ախտաթեաց, եւս առաւել ամբոց եւ անորդեաց շնորհէ ամ. որդէծնութի., բարեխաւսութի. նր.:

Իսկ յետ բզմ. ժամանակաց շինեցաւ այդ բնակութե. նր. խորան փառացն այ. եւ սեղան պատարաղի գտողնն անմահի: Եւ մերձ առ նմին հիմնեցաւ կթղկէ. եկեղեցի երկնահանդէտ եւ բարձրափառ, եւ առ դրան նր. տուն ժամու աղաթից ի կոփածոյ քարանց եւ մահարձանաց⁽¹⁾ յաւրինեալ եւ կրով ձուլեալ: Իսկ ի ներքոյ այրին յաւրինեցան բ. եկեղեցիք, ի միածոյ միապաղ քարանց փորեալ, եւ յարուստ զաղատոսաց նկարեալ, զարմանալի երեւեալ տեսողացն: Եւ ի մէջ եկեղեցեացն տուն տապանի ի նոյն վրմէ կամարակապ դրոշմեալ, առ ի հանգիստ քստաէր. իշխանաւորն՝ իշխանին Պառւշայ, որ է յազգէ Հաղբակայ, կարգեալ հաղարապետ հայոց:

Դարձցուք անդրէն ի կարգ պատմութենս. որ առաջի կայ: Կայր քոյր մի սրբոյն Ստեփանոսի Սահակոստ անուն՝ ստացեալ վարս կուսականս եւ հրաժարեալ յամ. սրաւսանաց աշխարհիս. ելեալ ի քաղաքէն Դիւնայ՝ բնակեցաւ ի խորային ձո-

րին Գառնոյ առ Աղտտ զետով, որ ելանէ ի լերանցն Գեղամայ. եւ հոսեալ առ Վարամանուք՝ մօտնէ յերաթիս Անդ⁽¹⁾ հաճեալ սր. կոյսն՝ բնակեցաւ ի կայարանի սրբոյն Սահակայ հրպին., եւ ի նմին վախճանեցաւ: Սա էր զարգարեալ ամ. առաքինութի. եւ իմաստութի. անուցանէր մանկունս տնարատս, եւ ամեալ ի չափ հասակի, կարգէր ի քհայութի. իսկ ինքն ի ներքոյ վարագուրի նստելով, ուսուցանէր զաշակերտեալսն: Սա արար տաղս բազումս եւ մեղեդիս եւ կցուրդս ծննդեան եւ փոխմանն, յորոց մի է Սրբուհի Մարիամն:

Իսկ սրն. Ստեփաննոս կայր ի կթղկոսարանին ի Դըւին, զի քաղաքն այն էր աթոռ հրպայն. հայոց զոր ի. Ղե. թուին հայոց առին Տաճիկք եւ աւերեցին եւ ժր. ու. այր սպանին յաւուր յայտնութեն., ի վկայարանի սրբոյն Սարգսի եւ արեամբ կոտորելոցն ծածկեցաւ եւ ծովացաւ սր. սեղանն եւ աւաղանն եւ աւելի քան զ. լե. ու. գերեցին: Իսկ ի ճկդ. թուին հրամանաւ Վլթայ ամիր մօմնոյ Արդլաղիդ ամիրայն վերստին շինեաց զԴըւին, լայն եւ ընդարձակ, որ կայ մինչեւ ցայսօր պտրիսպք նր. եւ յաւրինուածք. թէպէտ թըզւրն. վրաց Գաւրգի, հայր թամարին, Ո. ԺԱ. թուին էառ զքաղաքն զայն եւ քակեաց զմզկիթն եւ զմօտն ինչ պարբսպին, վրէժխնդիր եղեալ սպանման աղատացն իւրոց, ի ձեռաց խուրթէ ամիրային, որ եհար ի Գառնի զիւանէ, որդի Ապուլեթայ, եւ ըզզլութս աղատացն տարեալ ի Դուին, թանով եփեալ զղաղաթունսն, զնէ ի շարս միրային: Յետոյ եկեալ Գաւրգի եւ առեալ զքաղաքն, խայտառակեաց զտաճիկսն ի հուր եւ ի սուր, անողորմն սատակելով: Իսկ զթանեկից զաղաթունսն եղեալ ի կուսպայի, ծածկեաց ոսկէփայլ կտաւաւք, եղ ի յուս մուղրեացն եւ բոկոտն եւ զլիւրացեա տանել ի Տրփիսիս եւ անդ⁽²⁾ թաղեաց պատուով. եւ զմուղրիսն կացնագոհ արար ի վր. գերեզմանի աղատացն:

ԴԱՐԵԳԻՆ ԱՐԲԵՊ. ՅՈՒՆԻՄԵԱՆԾ

(Շարունակելի)

(1) 2. մահարձանց.

(1) 2. անդ, (2) 2ում. անդ,